

Отримано: 9 березня 2018 р.

Прорецензовано: 13 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 19 березня 2018 р.

e-mail: nina-s77@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/2-144-146

Свистун Н. О. Складносурядні речення у синтаксисі польської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 2, березень. С. 144–146.

УДК 811.161.2

Свистун Ніна Олександрівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ У СИНТАКСИСІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються складносурядні речення як різновид складних речень у синтаксичній науці польської мови, описуються основні риси такого типу речень у польській мові. З урахуванням сучасного стану польської лінгвістики проаналізовано класифікацію складносурядних речень у синтаксичній науці польської мови.

Ключові слова: складне речення, складносурядне речення, засіб зв'язку, сполучник, класифікація складносурядних речень.

Свистун Ніна Олександрівна,
Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, г. Тернополь

СЛОЖНОСОЧИНЕННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В СИНТАКСИСЕ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются сложносочиненные предложения как тип сложных предложений. С учетом современного состояния польской лингвистики проанализирована классификация сложносочиненных предложений в синтаксической науке польского языка.

Ключевые слова: сложное предложение, сложносочиненное предложение, средство связи, союз, классификация сложносочиненных предложений.

Nina Svystun,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil

THE COMPLICATED SENTENCES IN THE SYNTACTIC SCIENCE IN POLISH LANGUAGE

The article deals with complicated sentences as a kind of complex sentences in the syntactic science in Polish language, describes the main features of this type of sentences in Polish language. The classification of complicated sentences in the syntactic science of the Polish language has been analyzed, taking into account the current state of Polish linguistics.

Various problematic issues of the research of sentence structures have long been among the research interests of scholars. In contemporary linguistics, the problem of complicated sentence studying is relevant to the actual ones, as scientists are approaching the question of isolation and classification of these structures in different ways.

In determining the nature of complicated sentences, the autonomous status of predicative parts of these structures and the presence of a formally expressed syntactic connection between them are important. In the classification of complicated sentences in the Polish language, scientists take into account, first and foremost, the content relationship between the predicative parts and, to a lesser extent, the nature of the conjunctions. Some other differences in the interpretation of the complex sentence in the Polish and Ukrainian languages are revealed: sentences that in the Ukrainian language belong to simple complicated with homogeneous sentences, in the Polish language are considered complicated, complex complicated in the Polish language are also sentences, parts of which are combined without connectives and which in the Ukrainian language would be determined as unbound.

However, we should note that many syntactic phenomena and concepts remain insufficiently studied today and need clarity and new scientific research.

Key words: complex sentence, complicated sentence, means of communication, conjunction, classification of complicated sentences.

Різні проблемні питання дослідження реченневих структур здавна перебували у колі дослідницьких зацікавлень науковців. У сучасному мовознавстві до актуальних належить проблема дослідження складносурядного речення, оскільки до питання про виокремлення і класифікацію цих конструкцій вчені підходять по-різному.

При з'ясуванні природи складносурядних речень важливе значення мають автономний статус предикативних частин цих структур і наявність формально вираженого синтаксичного зв'язку між ними.

Актуальність нашої розвідки пов'язана з необхідністю розгляду складносурядного речення як різновиду складних речень та окреслення основних підходів до трактування складносурядних речень у польському синтаксисі.

Мета пропонованої праці – сформулювати та охарактеризувати основні підходи до аналізу складносурядних речень у лінгвістиці, проаналізувати семантико-синтаксичну структуру складносурядних речень у польській мові.

Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: окреслити специфіку і описати класифікацію складносурядних речень у сучасній польській мові; подати семантику, граматичні особливості та засоби зв'язку основних видів складносурядних речень у польській мові.

У сучасній польській літературній мові термін «синтаксис» («składnia"/складня) трактується як розділ граматики, котрий займається вивченням речення, одиниць, більших за речення, а також дослідженням способів поєднання простих речень у складні. Складається синтаксична наука з трьох основних розділів, в яких розглядаються окремо:

- зв'язки у реченнях;
- прості речення;
- складні речення [4, с. 68].

Об'єктом наших зацікавлень є третій розділ, оскільки у ньому в центрі уваги перебуває складне речення, в тому числі і складносурядне.

Як відомо, складносурядним називається таке складне речення, частини якого синтаксично рівноправні і поєднані між собою сполучниками сурядності. Рівноправність предикативних частин є однією з найхарактерніших ознак складносурядного речення, яка виявляється в тому, що кожна з предикативних одиниць виступає як відносно самостійна, зберігає значення окремого твердження і відносну синтаксичну незалежність, хоча така семантична самостійність і синтаксична незалежність є відносними (адже більш-менш вільно будується тільки перша предикативна частина, лексичний склад і побудова другої й наступної зумовлені включенням їх в єдине ціле з першою частиною). Другою характерною ознакою складносурядних речень є те, що їх компоненти – предикативні одиниці – поєднуються між собою сполучниками сурядності, які завжди перебувають між предикативними одиницями, не належачи жодній з них, а тільки всьому складносурядному реченню загалом.

У синтаксисі сучасної польської мови складносурядне речення тлумачиться дещо по-іншому, ніж в сучасній українській мові, особливо в питаннях класифікації. Так, досить поширеними у польській лінгвістиці є дві класифікації складносурядних речень, а відомими вченими, які займалися дослідженням проблем складносурядних речень, є такі, як Я. Струтинські, Є. Яворські, Х. Ченковска, А. Хейнз та ін. Вони присвятили дослідженню складносурядних речень і синтаксису загалом чимало статей, наукових розвідок, монографічних досліджень.

Складносурядне речення – це речення, що складається із простих незалежних частин:

Janek wracał ze szkoły, zjadł obiad, przez godzinę odpoczywał, a następnie zabierał się do odrabiania lekcji.

Виділяють декілька ознак, на основі яких прості речення поєднуються в складносурядне:

- Спільний підмет.
- Дії відбуваються в тому самому місці або в той самий час [5, с. 68].

Між частинами складносурядного речення існують певні змістові відношення, які є підставою поєднання їх у складне. Залежно від виду цих змістових відношень складносурядні речення у польській мові поділяються на:

- Єднальні (*łączne*);
- Близькозначні (*bliskoźnaczne*);
- Виникаючі або результативні, висновкові (*wynikowe*);
- Роз'єднувальні (*rozłączne*);
- Виключаючі (*wyłączające*);
- Протиставні (*przeciwstawne*).

1. Єднальні (*łączne*) речення

Складносурядним єднальним називаються такі речення, для яких характерна одночасність дій, виражених через складові частини. Головним у предикативній частині речень у польській мові є присудок, без котрого не може існувати речення. Часто присудок замінює дієслівна зв'язка. Основним засобом зв'язку в цих реченнях виступають сполучники і, а (в значенні і), рідше частини поєднуються безсполучниковим зв'язком.

Olek spacerował po mieście i oglądał on wystawy sklepów.

2. Близькозначні (*bliskoźnaczne*) речення

У реченнях цього типу частини характеризуються тим самим чи наближеним змістом і мають на меті наголосити на важливості зазначеного повідомлення чи додати якусь нову інформацію. Тому в межах цих речень розрізняють такі різновиди:

- а) пояснювальні;
- б) акцентувальні;
- в) доповнювальні [5, с. 69].

Пояснювальні найчастіше трапляються у науково-популярній літературі, мета якої подати інформацію у доступній формі. Доповнювальні додають щось нове до попередньої частини чи деталізують те, що було подано узагальнено. Акцентувальні реалізують «життєві накази і моральні норми». Подаємо приклад останнього з представлених різновидів:

Uśmiechnij się, nie bądź taki ponury i spójrz wesołej na życie.

До польських сурядних належать і ті, які в українській мові трактуються як прості ускладнені.

• Виникаючі, або результативні, висновкові (*wynikowe*) речення

У такого типу реченнях перша частина починає розкривати зміст, а друга є її своєрідним послідовним завершенням. Приєднується вона найчастіше сполучниками: dlatego, toteż, więc, zatem. Наприклад:

Michał Korbut-Wiśniowiecki był synem sławnego wodza, dlatego wybrano go na króla.

• Роз'єднувальні (*rozłączne*) речення

Ці речення подібні за змістом до розділових. Вони передають значення взаємо виключення, несумісності. У них йдеться про дії, які особа не може виконати одночасно, тому мусить вибирати одну з них. Найчастіше у таких реченнях виступають сполучники lub; albo...albo; bądź...bądź. Наприклад:

Albo będziesz pracować, albo nie chcesz słyszeć o tobie nigdy.

• Виключаючі (*wyłączające*) речення

У зазначених реченнях йдеться не стільки про вибір ситуації, скільки про результат дії, який видається як неістотний, неможливий або неправильний.

Прості речення у складносурядних виключаючих можуть поєднуватися за допомогою сполучників nie, ni, ani. Наприклад:

Pogoda była nijaka: ani padał deszcz, ani paliło słońce.

• Протиставні (*przeciwstawne*) речення

У цих реченнях виражаються протиставлення. Протиставлятися можуть особи, дії, обставини, природні явища тощо. Наприклад:

Ty się śmiesz, a Oldze jest bardzo przykro.

Частини в таких реченнях поєднуються за допомогою сполучників a, ale, natomiast, przeciwnie, lecz, tylko [2, с. 50], рідше без них. Наприклад:

Wszyscy spali, lecz Olek przygotowywał się do egzaminu.

Цікаво подана класифікація складносурядних речень у «Gramatyce na bardzo dobrze»: сполучники показано у табличках, зазначено схеми до кожного типу речень. Автори цієї граматики виділяють 4 типи складносурядних речень:

- Єднальні (*łączne*);
- Протиставні (*przeciwstawne*).
- Роз'єднувальні (*rozłączne*);
- Виникаючі або результативні, висновкові (*wynikowe*) [1, с. 116].

I. Єднальні (*łączne*).

Частини складносурядного речення вільно поєднуються між собою.

Marek jest zdolny i uczy się on pilnie.

II. Протиставні (*przeciwstawne*).

Частини складного речення протиставляються одна одній.

Biegacze byli zmęczeni, ale nie chcieli odpoczywać.

III. Роз'єднувальні (*rozłączne*).

Складові частини за змістом виключають одна одну.

Jutro pojedą na wycieczkę, albo zostaną w domu.

IV. Виникаючі (*wynikowe*).

Зміст другої частини цих речень впливає зі змісту першої.

Agnieszka jest pracowita, więc w szkole uzyskuje dobre oceny.

Деякі лінгвісти, у тому числі Р. Яворські, вважають, що складносурядне речення складається із сурядних частин [2, с. 58].

Сурядний зв'язок полягає в тому, що частини складносурядного речення є синтаксично рівноправними, незалежними одна від одної. Наприклад:

Kasia pracuje, a ty się bawisz.

Wyjadę nad morze albo zostaną w Warszawie.

Прості речення у складносурядному, за Р. Яворським, можуть поєднуватися сполучниками або без них. Такими є речення, частини яких поєднані за допомогою інтонації.

Tu rżą konie, ryczą chude krowy.

Wieje, sypie, moknie trawa; zasypie wszystko, zawieje...

Прикладами речень, частини яких поєднуються за допомогою сполучників, є такі:

W południe było ciepło, ale wieczorem chwycił przymrozek.

W szkole dużo uczyliście, a w uniwersytecie będziecie uczyć jeszcze więcej.

У зв'язку з цим у польському синтаксисі розрізняють складносурядні речення сполучникові і безсполучникові [2; 3].

Отже, у ході класифікації складносурядних речень у польській мові вченими враховуються насамперед змістові відношення між предикативними частинами і меншою мірою характер сполучників.

Крім того, виявлено деякі інші відмінності у тлумаченні складносурядного речення в польській та українській мовах.

I. Так, речення, які в українській мові належать до простих ускладнених з однорідними присудками, у польській мові вважаються складними, складносурядними. Наприклад:

Andrzej pracuje i uczy się w uniwersytecie.

II. Складними складносурядними у польській мові є також речення, частини яких поєднані без сполучників і які в українській мові визначалися б як безсполучникові. Наприклад:

Kraków leży na południu Polski nad Wisłą, kiedyś on był otoczony murami.

Однак зауважимо, що багато синтаксичних понять, явищ і сьогодні залишаються ще недостатньо вивченими, потребують чіткості, однотипності трактувань, нових наукових досліджень, а сучасний етап у розвитку синтаксичної науки позначений утвердженням комплексного і диференційованого підходу до аналізу речень з урахуванням формального, семантичного й комунікативного рівнів мови.

Література:

1. Gramatyka na bardzo dobry. – Warszawa, 1992. – 256 s.
2. Jaworski R. Język polski. Gramatyka. – Warszawa, 1996. – 165 s.
3. Język polski. Poprawność – piękno-ochronna. – Bydgoszcz: BTN, 1969. – 216 s.
4. Problemy składni polskiej: studia, dyskusje, polemiki... // wybrał, ułożył i wstępem opatrzył Andrzej Maria Lewicki. – Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1971. – 237 s.
5. Strutyński Janusz. Język polski. Gramatyka. – Kraków – Warszawa: Spółka Wydawniczo-Księgarska, 1993. – 191 s.